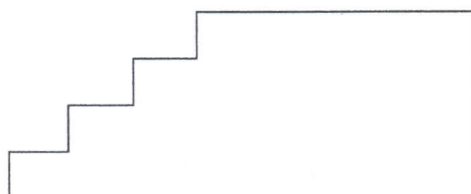

*HRVATI
IZVAN HRVATSKE:
ODABRANE TEME*

Uz temu

Hrvatski narod je iseljenički narod i jedan je od naroda s najbrojnijim iseljeništvom. Neke procjene navode da izvan Hrvatske živi gotovo isto toliko Hrvata koliko ih ima i u domovini. Iako se susreću širom svijeta, može se reći da ih najviše ima u Europi, obje Amerike i Australiji. Razlozi iseljavanja u prošlosti bili su različiti. Odlazilo se zbog sukoba i ratova, kojih u hrvatskoj povijesti nije manjkalo, gospodarskih i socijalnih nedaća, političkih nesloboda u pojedinim etapama hrvatske nesamostalnosti i drugih čimbenika. Tako u 16. stoljeću Hrvati pred plimom osmanske ekspanzije masovno napuštaju stara ognjišta i sele se u okolne zemlje (npr. današnje Gradišće), početkom 18. stoljeća odlazi velika skupina ljudi iz pasivnih krajeva južno do Karlovca u pečuški kraj, između 1880. i 1914. iseljava se gotovo pola milijuna Hrvata u potrazi za egzistencijom u prekomorske i druge zemlje (SAD itd.), kasnije više dolaze do izražaja migracije uvjetovane promjenama društveno-političkoga konteksta (osobito nakon 1945. godine) ili odlaskom na tzv. privremeni rad u inozemstvo i sl. To su samo neki naglasci iz više od polutisućljetne povijesti iseljavanja s hrvatskoga tla. Iako je u prošlosti bilo pojedinačnih primjera povratka iz tuđine, najveći broj onih koji su jednom napustili staru domovinu nije se više nikada u nju vratio. Njihovi potomci danas žive u nizu europskih i izvaneuropskih zemalja. Pretežno svjesni svojih korijena, uključeni su u razne udruge (npr. Hrvatska bratska zajednica u Americi i sl.) i druge oblike njegovanja i izražavanja svoje vlastitosti, neovisno o tome koliko vladaju hrvatskim jezikom ili ostvaruju kontakte s Republikom Hrvatskom.

S obzirom na uistinu velik broj Hrvata izvan Hrvatske, njihova je baština nezaobilazan segment ukupne hrvatske baštine. Unatoč tome, istraživanje i vrednovanje te baštine nije se prije hrvatskoga osamostaljenja posebno poticalo niti institucionalno podupiralo. Malo je bilo znanstvenika u domovini, više ili manje specijaliziranih za povijest i kulturu "iseljene Hrvatske". Svojedobno se nešto radilo u okviru određenih ustanova, poput zagrebačkog Instituta za migracije i narodnosti ili Matice iseljenika Hrvatske (danas Hrvatska matica iseljenika), ali ostaje neporeciva činjenica da se dobar dio zainteresiranih povjesničara, jezikoslovaca i drugih stručnjaka bavio iseljeničkim i manjinskim temama uglavnom (polu)privatno i usputno. Dok se o pojedinim većim izvandomovinskim hrvatskim zajednicama još i pisalo, mnoge manje ostajale su na marginama ili čak sasvim izvan domašaja domovinskoga znanstvenog i stručnog pregalaštva u mjeri u kojoj je ono postojalo.

U Institutu društvenih znanosti "Ivo Pilar" u Zagrebu pokrenut je 1997. znanstveno-istraživački projekt posvećen povijesti i kulturi Hrvata izvan domovine, prije svega onima koji kao pripadnici stare hrvatske dijaspore, tj. one iz 16. st. i kasnije, obitavaju u susjednim i okolnim zemljama na prostoru Srednje i Jugoistočne Europe (od Austrije i Češke preko Mađarske i Rumunjske do Vojvodine, Kosova, Boke kotorske, Slovenije, Italije itd.). Projekt djeluje i danas, vodi ga dr. sc. Dragutin Pavličević, a suradnici na projektu rade u koordinaciji s predstavnicima stare hrvatske dijaspore u većini navedenih zemalja, surađujući u isto vrijeme i s domaćim pojedincima i ustanovama srodnog usmjerenja. Jedan od rezultata tih nastojanja jest i glavna tema

ovoga dvobroja časopisa "Društvena istraživanja". Prilozi uglavnom zahvaćaju dijelove stare hrvatske dijaspeore u susjednim i okolnim zemljama, ali nisu svi određeni samo time, jer ima i onih koji nužno izlaze izvan tako postavljenog okvira, problematizirajući još neke osobitosti.

Objavljeni prilozi odnose se pretežito na Hrvate u pojedinim europskim zemljama, jer je i težište stavljeno na njih. To ne znači da se nema što reći o drugim zajednicama Hrvata izvan domovine. Naprotiv! Može se štošta reći, a svakako i treba reći o tome. Vjerujemo da će čitatelj ovoga sveska razumjeti da nije bilo moguće razmjerno ograničenim brojem priloga "pokriti" sve ono što bi u njemu mogao očekivati. Smatramo također da je ponuđeni raster tema takav da može omogućiti neke uvide u prošlu i sadašnju stvarnost barem nekih hrvatskih zajednica u pojedinim zemljama. Pritom je u načelu riječ o hrvatskim manjinama. Stoga npr. nisu mogli biti uzeti u obzir Hrvati u Bosni i Hercegovini, jer oni nisu nacionalna manjina nego konstitutivni narod, a svoje mjesto nisu mogli naći u ovom dvobroju ni neki drugi, ne zato što se ne bi uklapali u temu, nego zato što je bilo nemoguće koncipirati dvobroj tako da se svima pruži ona razina pozornosti koju zavrjeđuju. Dakle, tema nipošto nije iscrpljena niti je posao završen; ostaje potreba da se još mnogo toga učini, možda i drugačije nego što je učinjeno ovom prilikom.

Dvobroj predajemo zainteresiranoj javnosti u nadi da će tematski i drugi prilozi opravdati njezinu odluku da posegne za njim, a jednako tako i u nadi da će se rad na ukupnoj baštini Hrvata izvan domovine ne samo nastaviti nego i dodatno produbiti.

Željko Holjevac